

[B] **NEDERLAND IN EUROPA:
HOE ZIJN WE HIER BELAND?**

De recente financiële stormen hebben de bevolkingen van de eurolanden er voor het eerst van doordrongen wat het betekent één munt te delen. Publieke schulden, bankproblemen, verkiezingen of andere gebeurtenissen in Griekenland, Ierland of Duitsland kunnen rechtstreeks raken aan banen, pensioenen of spaargeld in Nederland, België of Slovenië (en *vice versa*). Met de euro zijn we monetair gesproken elkaars binnenland geworden. Dit was door experts wel voorzien, maar werd zolang het mooi weer was door de politici liever vergeten of niet aan hun kiezers verteld.

Zeker in Nederland, waar de invoering van de euro door de regering nog lang is verdedigd met het argument “gratis pinnen in het buitenland”, kwam de klap hard aan. Betalen voor de Grieken, een door Brussel opgelegde drie-procent-norm: verontwaardiging heerst. Het uit zich in elementaire vragen: “Waarom zitten we hier eigenlijk in? Kunnen we nog terug?” Dit chagrijn hoeft niet te verbazen gezien de voorafgaande publieke verwaarlozing van de kwestie Europa.

Het boek *Reis naar het continent: Nederland en de Europese integratie, 1950 tot heden* van historicus Mathieu Segers komt dus op een uitstekend moment. Het helpt te begrijpen “hoe we hier eigenlijk zijn terechtgekomen”. Het is een verhaal over politici, ambtenaren en bankiers in Den Haag en Amsterdam, maar ook een verhaal over (West-)Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië en Amerika waarvan de beslissingen en onderlinge relaties meestentijds het kader vormden waarbinnen de Nederlandse Europapolitiek zijn (schijn)gestalte kreeg.

Het grote kader is bekend. Vaardig vertelt Segers hoe Den Haag op beide scharniermomenten in de naoorlogse geschiedenis werd “overrompeld” door Franse en Duitse initiatieven, waarin het toch gedwongen was mee te gaan. Ten eerste toen de Franse minister Schuman op 9 mei 1950 zijn befaamde plan voor supranationale samenwerking in Europa lanceerde, uitmondend in de gemeenschappelijke markt. En opnieuw na de val van de Berlijnse Muur, in november 1989, toen bondskanselier Kohl de Duitse hereniging

onverwacht vaart gaf en president Mitterrand de angst en onzekerheid benutte ten dienste van Franse plannen voor een Europese muntunie.

Op beide momenten sprak de Europese integratie de taal van de economie, van markt en munt, maar waren de drijfveren wezenlijk politiek. Voor Parijs was Europa tweemaal het middel om het eigen machtsverlies op te vangen, voor Bonn de troefkaart om weer tot de kring van beschaafde volken te worden toegelaten. In Den Haag, zo blijkt ook weer uit Segers’ relaas, heerst weliswaar steeds alerte argwaan jegens Franse politieke motieven (in het bijzonder ten tijde van De Gaulle), maar wordt men telkenmale verrast als ook het solide Duitsland zich niet louter naar economische belangen richt – van vroege landbouwonderhandelingen tot recente reddingpakketten voor Griekenland. Alsof het niet lukt de politiek te zien.

Segers geeft kleur en nuance aan de verschillende fasen in deze geschiedenis. Na 1945 moest Nederland een geestelijke omwenteling maken: het verlies van Indië, de naoorlogse armoede en Amerikaanse druk noodden de voorheen trotse zeemacht tot een “reis naar het continent”. De auteur maakt aannemelijk dat de beslissende afslag al werd genomen op 7 september 1949. Toen sloten Den Haag en Bonn een handelsverdrag dat de blokkade tussen Nederland en het Duitse achterland ophief. “Een gouden deal” en een spectaculaire stimulans voor de Nederlandse economie. Deze was nu effectief aan de West-Duitse vastgeklonken – en is dat tot vandaag.

Tegelijk stelde deze economische wending het nationale “geestelijk evenwicht” op de proef. De internationale realiteit van de Koude Oorlog en Amerikaanse acties maakten Nederland Duitser dan ooit, terwijl de Nederlandse intuïties sterk Atlantisch bleven. Segers vergelijkt deze spanning met het “magisch realisme”: de literaire stroming met een voorliefde voor wat mogelijk maar uiterst onwaarschijnlijk was. Magisch-realistisch was bijvoorbeeld het beeld van de NAVO: deze was in de Nederlandse verbeelding dé drager van alle westerse politiek, groter dan ze voor de Amerikanen hoefde te zijn of voor de Fransen mocht worden. (Het fraaie motto van het boek komt uit Hubert Lampo’s *Terug naar Atlantis* (1953): “Gebeuren er dingen *met* mij, maar toch *buiten* mij?”)

Vernieuwend is ook Segers' herwaardering van de periode 1973-1988: de gelukkigste jaren van de Nederlandse Europapolitiek. Met de lang verhoopte toetreding van Groot-Brittannië tot de Gemeenschap (1973) scheen het gevaar in een continentaal clubje te worden opgesloten afgewend. Het Europees landbouwbeleid draaide op volle toeren, tot genoegen van de grootste exporteur. Het einde van het Bretton-Woodsstelsel (1971) zorgde weliswaar voor monetaire woelingen, maar Nederland koppelde de munt aan de D-mark en voelde zich prima in een Europees Monetair Stelsel dat feitelijk een D-markzone was. Brekend met het cliché van een destijds stagnerende integratie toont Segers mooi hoe het "beleidslaboratorium" van monetaire zaken al ver voor 1989 in druk bedrijf was en Nederland in Bazel (waar de centrale bankiers vergaderen) alsook in Brussel voorop liep in de plannenmakerij.

Reis naar het continent rust op tal van internationale bronnen en nieuw Nederlands archiefonderzoek. De auteur, die in 2005 promoveerde op de West-Duitse Europapolitiek en de dagboekuitgaven verzorgde van Jean Monnet's rechterhand Max Kohnstamm, weet ook van oude episoden treffende sfeerbeelden op te roepen. Hij beheerst economie en politiek en scheidt er merkbaar plezier in de spanning tussen (Haagse) voorstelling en (Europese) werkelijkheid bloot te leggen.

Spijtig is dat de jaren sinds 1989 in goed veertig bladzijden worden behandeld, tegen tweehonderd voor de vier decennia ervoor. Liet de analist in Segers zich door de historicus in hem aan de ketting leggen? (Het kan ook anders: in het briljante boek van de Britse journalist Hugo Young over de politiek-ambtelijke omgang in Londen met Europa na 1945, *This Blessed Plot*, zijn de eigentijdse hoofdstukken het langst.) De schok van het referendum van 2005, die vanwege het Haagse onvermogen ermee om te gaan een apotheose van het boek had kunnen worden, krijgt zo nauwelijks een plaats, en evenmin de erop volgende slingerbeweging onder opiniemakers van oppervlakkig enthousiasme naar onweersproken aversie. *Reis naar het continent* gaat dan ook niet over de mensen die in 2005 "nee" zeiden; wel over de politieke elite die "ja" deed en "maar" zei en dacht.

Mooi, ten slotte, zijn typering en portretten van enkele hoofdrolspelers. Van Luns, Mansholt of

Lubbers natuurlijk, maar ook van diplomaat Ernst van der Beugel ("Haagse netwerker") of centrale bankier Marinus Holtrop ("het liefst hield hij lange monologen"). Vermakelijk is de schets van Wim Duisenberg, die als minister van Financiën onder Den Uyl (1973-1977) een trouwe kolonel was van de Duitse monetaire politiek, maar zich tevens internationaal wilde profileren met muntunieplannen naar Franse snit – en zich daarmee eenmaal danig klem reed.

Indien dit boek één held heeft, dan is het echter Jan Willem Beyen, minister van Buitenlandse Zaken onder Drees (1952-1956): speels, zeer on-Nederlands, deed hij als vader van de interne markt meer voor de Europese integratie dan wie ook. (De Belg Paul-Henri Spaak, ijdeler en langer op het toneel, ging met de eer lopen.) Als een der weinigen in Den Haag doorgrondde Beyen wél de politieke dimensie en onderhandelingspatronen van de Europese integratie. Zijn list in de totstandbrenging van de markt: hij verdedigde het nationaal belang van een exportland door erover te zwijgen en het geloofwaardig *Europees* belang te noemen. Hoe moeilijk het een Beyen anno nu zou vallen dit kunststuk te herhalen geeft aan dat de Nederlandse "reis naar het continent" nog niet is voltooid.

LUUK VAN MIDDELAAR

MATHIEU SEGERS, *Reis naar het continent. Nederland en de Europese integratie, 1950 tot heden*, Bert Bakker, Amsterdam, 2013, 336 p.